

TEISĖS IR FAKTŲ TYRIMO PERSIPYNYMAS KONSTITUCINĖS JUSTICIJOS BYLOSE

Egidijus KŪRIS

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininkas

1. Profesionalioje (ir ne tik profesionalioje) teisinėje sąmonėje yra įsitvirtinęs *stereotipas*, kad konstitucinis teismas *privalo* tirti tik teisės klausimus ir netirti faktų. Šį stereotipą būtina paneigti, nuvainikuoti. Kai kuriose konstitucinės justicijos bylose teisės tyrimas *neišvengiamai* persipina su faktų tyrimu, konstitucinis teismas, tirdamas teisės klausimus, negali netirti *ir* faktų. Maža to, tokios konstitucinės justicijos bylos yra ne išimtis, bet veikiausiai taisyklė. Pavyzdžiai, kuriuos pateiksiu, bus iš Lietuvos konstitucinės jurisprudencijos, tačiau, be abejo, su panašiomis problemomis susiduria daugelio valstybių konstituciniai teismai.

2. Teisės ir fakto priešpriešos problema neiškyla tose jurisdikcijose, kur konstitucinę kontrolę vykdo ne konstituciniai, bet bendrosios kompetencijos teismai. Tokiose jurisdikcijose konstitucinės justicijos byla – tai bendrosios kompetencijos teismo nagrinėjamos baudžiamosios, administracinės, civilinės bylos sudedamoji dalis, tęsinys. Čia teisė tiesiogiai išauga iš fakto, teisinis ginčas – iš konkretaus ginčo dėl tikrų ar tariamų faktų, kuriuos bandydamos įrodyti arba paneigti šalys teikia įrodymus. Tuo tarpu tose šalyse, kur nagrinėti konstitucinės justicijos bylas yra pavesta konstituciniams teismams, šie dažnai apibūdinami pabrėžiant, kad jie yra „normų teismai“, o ne „faktų (arba elgesio) teismai“, todėl, girdi, faktų tyrimas nėra priskirtas jų jurisdikcijai, jis prieštarautų pačiai konstitucinių teismų prigimčiai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, kaip „normų teismas“, yra tipiškas „Kelseno teismo“ pavyzdys.

De lege ferenda galima teigti, kad įvedus individualaus kreipimosi į Konstitucinį Teismą institutą minėtas dominuojantis požiūris į Konstitucinį Teismą kaip į „normų teismą“ keisis. Anksčiau ar vėliau individualaus kreipimosi institutas Lietuvoje bus įvestas. Bet šiandien šis klausimas dar tik pradedamas diskutuoti, iš esmės nepateikiant konkretesnių siūlymų dėl individualaus kreipimosi pagrindų, apimties ir bylų nagrinėjimo procedūrų, tad galima tik spėlioti, kiek pasikeis minėtas dominuojantis požiūris į faktų tyrimo vaidmenį konstitucinėje justicijoje. Jeigu būtų nuspręsta Konstitucinio Teismo jurisdikcijai priskirti *ir* ginčus dėl žmogaus teisių pažeidimų, kylančių iš teismų sprendimų, padėtis tikriausiai keistųsi radikalai; jeigu būtų apsiribota kreipimais dėl teisinio reguliavimo atitikties aukštesnės galios teisiniam reguliavimui (*inter alia* Konstitucijai), galima prognozuoti, kad vien tai esminių minėto dominuojančio požiūrio pokyčių nenulemtų. Antrasis kelias turi vieną privalumą – nebūtų duota pagrindo Aukščiausiam Teismui ir kitiems bendrosios kompetencijos teismams nuogaštai, esą Konstitucinis Teismas gali tapti „supraapeliacijos“ ir „suprakasacijos“ institucija, peržiūrinti jų sprendimus. Bet tokio pasirinkimo vienas (ne vienintelis!) iš trūkumų būtų tas, kad Konstitucinio Teismo vaidmuo tiriant faktus ir toliau galėtų būti ginčijamas.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje apie teisės ir fakto santykį konstitucinėje justicijoje *expressis verbis* neužsimenama. Relevantiška yra gal tik 106 straipsnio 6 dalis, kurioje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas turi teisę atsisakyti priimti nagrinėti bylą ar rengti išvadą, jeigu kreipimasis grindžiamas ne teisiniais motyvais. Ji savaimė nepaneigia galimybės tirti *ir* faktus, ypač jeigu pareiškėjo prašymuose išdėstytus teisinius motyvus pagrindžia informacija apie faktus. Tačiau nuostata, kad Konstitucinis Teismas nesprendžia fakto klausimų, o apsiriboja tik teisės klausimais, yra eksplicitiškai įtvirtinta statutiniu lygmeniu: Konstitucinio Teismo įstatymo 30 straipsnyje nustatyta, kad „Konstitucinis Teismas tiria ir sprendžia tik teisės klausimus“. Ši nuostata dažnai aiškinama *kaip draudimas Konstituciniam Teismui tirti faktus*. Toks aiškinimas grindžiamas teorine prielaida (iškart

pasakysiu, kad neteisinga), kad Konstitucinis Teismas, sprendžiantis teisės aktų atitikties aukštesnės galios teisės aktams (pirmiausia Konstitucijai), *apskritai negali* susidurti su faktų nustatymo problema. Bet net jeigu toks aiškinimas būtų bent kiek pagrįstas, klausimas (ir teorinis, ir praktinis), ką Konstitucinis Teismas turėtų daryti *vis dėlto* susidūręs su fakto problema, lieka atviras.

Beje, Konstitucinis Teismas ne kartą ir pats yra atsisakęs gilintis į faktus. Antai jis atsisakė nagrinėti Aukščiausiojo Teismo prašymą ištirti, ar atliekant tardymo veiksmus ir nepaisant Baudžiamojo proceso kodekso nebuvo pažeista Konstitucija (1994 m. liepos 11 d. sprendimas); nesiėmė aiškintis, ar nebuvo pažeisti įstatymai privatizuojant valstybines įmones (1996 m. sausio 24 d. nutarimas); pareiškęs, kad „įstatymų leidėjo neišspręsti teisės normų taikymo klausimai yra teismų praktikos objektas“, išvengė reikalo aiškintis kai kuriuos fakto klausimus, susijusius su baudžiamosios atsakomybės už alkoholio produktų laikymą, nustatymu (1998 m. liepos 9 d., 2001 m. sausio 11 d. nutarimai); pareiškęs, kad teisės taikymo klausimus sprendžia institucija, turinti įgaliojimus taikyti teisės aktus, o ne Konstitucinis Teismas, atsisakė Ministrui Pirmininkui išaiškinti, kurią Valstybinių pensijų įstatymo vieno iš straipsnių redakciją reikėtų taikyti po to, kai įsigaliojo Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriuo viena iš jų buvo pripažinta antikonstitucine (2002 m. rugsėjo 23 d. sprendimas). Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra tvirtai įsigalėjusi nuostata, kad jis nesprendžia teisės taikymo klausimų. Galima svarstyti, ar tokia pozicija nėra pernelyg suabsoliutinta, savotiškas *eskeipizmas* konstitucinėje jurisprudencijoje, nes teisės taikymo klausimai ne visuomet yra tik faktų klausimai, nes ginčai dėl teisės aktų atitikties aukštesnės galios teisės aktams dažniausiai kyla prireikus tuos teisės aktus taikyti, be to, formuluotėje „teisės taikymas“ reikia matyti abi sudedamąsias dalis: teisės taikymo klausimai yra *taikymo* klausimai, bet ji yra būtent *teisės* taikymo klausimai. Kita vertus, netrukus bus parodyta, kad Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje takoskyra tarp teisės ir fakto neretai yra ištrinama.

4. Teisės ir fakto santykio problema konstitucinės justicijos bylose gali atrodyti gana nesudėtinga, jeigu į ją žvelgiama tik *deskriptyviai*: nieko nereikia *įrodyti*, pakanka *parodyti*, kad Konstitucinio Teismo nutarimų motyvuojamosiose dalyse teisiniai argumentai kartais dėstomi pagret su faktais grindžiamais argumentais; be to, tie argumentai kartais turi lemiamą reikšmę sprendimui. Antai sprenddamas, ar Konstitucijai ir įstatymams neprieštarauja Vyriausybės nutarimas, kuriuo tam tikri pastatai buvo įtraukti į neprivatizuotinių pastatų sąrašą, Konstitucinis Teismas išsiaiškino, kad name Vilniuje, Vydūno g. 17, buvo apgyvendinti ne darbininkai, tarnautojai ar moksleiviai (jų darbo ar mokymosi metu), bet kiti asmenys, dėl to atsirado šio namo gyvenamųjų patalpų teisinio statuso ir faktinės padėties prieštaravimas (1995 m. gegužės 16 d. nutarimas); sprenddamas, ar Konstitucijai ir įstatymams neprieštarauja Vyriausybės nutarimas, kuriuo Seimui buvo pasiūlyta keisti administracinių teritorinių vienetų ribas, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Vyriausybė neatliko vietos gyventojų apklausos, kurią buvo įsipareigojusi atlikti savo ankstesniu nutarimu (2001 m. birželio 28 d. nutarimas); sprenddamas, ar Konstitucijai ir įstatymams neprieštarauja Vyriausybės nutarimai, kuriais buvo skirti žemės sklypai Lietuvos žemės ūkio akademijai, Konstitucinis Teismas nustatė, kad šios akademijos rektoriaus įsakymu individualių namų statybai 185 asmenims buvo skirti žemės sklypai Noreikiškių apylinkėje (2002 m. gegužės 10 d. nutarimas); sprenddamas, ar Konstitucijai neprieštarauja kai kurios Valstybinių pensijų įstatymo nuostatos, Konstitucinis Teismas aiškinosi, ar Seimo valdyba sprendimu nusprendė pritarti Seimo Pirmininko kelionei į Vokietiją (2002 m. birželio 19 d. nutarimas); sprenddamas, ar Konstitucijai neprieštarauja vienas iš Vyriausybės nutarimų, kuriais buvo nuspręsta išpirkti valstybės reikmėms tam tikrus pastatus, Konstitucinis Teismas aiškinosi, ar gyvenamasis namas Kaune, Vytauto pr. 27, buvo pritaikytas laikraščio redakcijos darbui ir ar bylos nagrinėjimo metu tas namas buvo naudojamas šiam tikslui (2003 m. kovo 4 d. nutarimas); sprenddamas, ar Konstitucijai neprieštarauja vienas iš įstatymų, kuriais profesinėms sąjungoms buvo perduotas tam tikras sovietinės

okupacijos metais profesinių sąjungų valdytas turtas, Konstitucinis Teismas gilinasi ir į tai, kad paveldėtoji, kurio tėvai iki nacionalizacijos valdė tam tikrą turta, Anykščių rajono mero potvarkiu buvo nuspręsta už išperkama namą atlyginti pinigais ir kokia suma (2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas); spręsdamas, ar Konstitucijai neprieštarauja Respublikos Prezidento dekretas, kuriuo vienam Rusijos Federacijos piliečiui, J. Borisovui, buvo išimties tvarka suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimas išimties tvarka tam asmeniui buvo ne kas kita, kaip Respublikos Prezidento R. Pakso atsilyginimas J. Borisovui už finansinę ir kitokią itin svarią paramą R. Paksui jam dalyvaujant 2002 m. Respublikos Prezidento rinkimuose (2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas).

5. Kodėl Konstitucinis Teismas, kuris, kaip daug kas tiki, pagal įstatymą turi tirti ir spręsti tik teisės klausimus, imasi tirti *ir* faktus? Kaip tai aiškina dominuojančio požiūrio atstovai? Paminėtinos dvi argumentavimo linijos, iš kurių antroji papildo ir pratęsia pirmąją. Abi veda klystkeliu.

Pirmoji argumentavimo linija yra grindžiama *išimties doktrina*: Konstitucinis Teismas, būdamas „iš esmės normų teismas“, gali, neperžengdamas savo kompetencijos ribų, tirti faktus tik tais atvejais, *kai Konstitucija arba įstatymai jam eksplicitiškai nustato tokius įgaliojimus*; kitaip tariant, faktų tyrimas yra eksplicitiškai leistos bendros taisyklės išimtis. Lietuvos Konstitucijoje (105 straipsnio 3 dalis) yra *expressis verbis* numatytos trys tokios išimties: Konstitucinis Teismas (be Seimo, Vyriausybės ir Respublikos Prezidento aktų atitikties Konstitucijai, o Vyriausybės ir Respublikos Prezidento – dar ir įstatymams) teikia išvadas, ar nebuvo pažeisti *rinkimų įstatymai* per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus, ar Respublikos Prezidento *sveikatos būklė* leidžia jam ir toliau eiti pareigas, ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta *apkaltos* byla, konkretūs veiksmai neprieštarauja Konstitucijai. Nekyla jokių abejonių, kad tokiais atvejais Konstitucinis Teismas privalo tirti faktus, nes toks įpareigojimas tiesiogiai įtvirtintas Konstitucijoje.

Be to, Konstitucinio Teismo įstatyme yra nustatyta, kad Konstitucinis Teismas gali tirti įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai ne tik pagal normų turinį, reguliavimo apimtį ar formą, bet ir *pagal Konstitucijoje nustatytą priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ar įsigaliojimo tvarką* (64 straipsnio 1 dalis). Net jeigu darytume išlygą (nelabai įtikinamą), kad teisės akto atitikties aukštesnės galios teisės aktui pagal pasirašymo, paskelbimo ar įsigaliojimo tvarką tyrimas – tai „labiau“ teisės, negu fakto tyrimas, tiriant, ar teisės aktas neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui pagal *ginčijamo teisės akto priėmimo tvarką*, tikrai neįmanoma netirti faktų (pvz., jeigu būtina nustatyti, ar teisingai buvo suskaičiuoti balsai, ar nesuklastota balsavimo procedūra ir t. t.).

Antroji argumentavimo, kodėl konstitucinės justicijos bylose yra tiriami *ir* faktai, linija yra grindžiama nuostata, kad Konstitucinis Teismas yra „*pernelyg aktyvistinis*“: jeigu Konstitucinis Teismas yra „normų teismas“, tai faktų tyrimas, išskyrus eksplicitiškai leistas išimtis, yra *ultra vires*; manoma, kad kreipimaisi į Konstitucinį Teismą negali apimti prašymų ištirti faktus, o Konstitucinis Teismas, gavęs tokius prašymus, neturėtų jų tenkinti. Šitoks „pernelyg didelio aktyvizmo“ hipoteze grindžiamas faktų tyrimo konstitucinės justicijos bylose aiškinimas ne tik provokuoja politinę iniciatyvą, nukreiptą prieš Konstitucinį Teismą kaip instituciją, – jis *apeina labai svarbų klausimą*: ar faktų tyrimas *padėjo* konstituciniam teismui išspręsti konstitucinės justicijos bylą, t. y. atsakyti į iškeltą teisės klausimą, ir ar tas sprendimas yra *teisingas*? O jeigu jis teisingas, tai ar būtų „toks pat teisingas“, jeigu atitinkami faktai būtų ignoruojami? Ar jis išvis būtų *teisingas*? Jeigu į abu pastaruosius klausimus atsakoma neigiamai, Konstitucinio Teismo aktyvizmas (nesvarbu, tikras ar tik tariamas) pasiteisina.

6. Abu minėti aiškinimai yra grindžiami premisa, kad Konstitucinis Teismas faktus imasi tirti nepaisydamas to, kad jis pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą turi tirti ir spręsti tik teisės klausimus. Ši premisa neteisinga. Veikiau yra priešingai: *konstitucinėje justicijoje išimtis yra ne faktų*

tyrimas, bet „grynieji“ teisės klausimai, kai faktai nėra tiriami. Teisės tyrimui reikalinga neignoruoti faktų ir jis beveik visada suponuoja ir jų tyrimo galimybę, o kartais – būtinybę.

Lietuvos kontekste galima paminėti bent kelias šią tezę iliustruojančias ir pagrindžiančias aplinkybes.

7. Daugelis teisinio reguliavimo ydų, neišskiriant nė jo nesuderinamumo su teisiniu reguliavimu, nustatyto aukštesnės galios teisės aktuose (*inter alia* Konstitucijoje), išryškėja tuos aktus taikant. Šiuo atžvilgiu išankstinė konstitucinė kontrolė, kai dar negalima įvertinti teisės taikymo praktikos, yra tik pseudokontrolė (aišku, jeigu nėra galimybės teisės aktų atitiktį aukštesnės galios teisės aktams ginčyti ir *a posteriori*). Lietuvoje (kaip ir daugelyje valstybių) Konstitucinis Teismas vykdo paskesniąją, *a posteriori* konstitucinę kontrolę. Tuo metu, kai yra nagrinėjama konstitucinės justicijos byla, gali būti (dažnai ir yra) jau susiklosčiusi tam tikra ginčijamų teisės aktų taikymo (taip pat ir teismuose) praktika, kurios Konstitucinis Teismas negali ignoruoti vien dėl to, kad, viena, ši praktika teikia Konstituciniam Teismui *informaciją* apie tai, kaip *faktiškai* yra interpretuojamos ginčijamo teisės akto nuostatos, antra, dėl to, kad Konstitucinis Teismas negali būti abejingas savo sprendimų padariniams, *inter alia* tam, kad po jo intervencijos minėtą praktiką gali tekti koreguoti. Taigi Konstitucinis Teismas bent tam tikru mastu yra „pasmerktas“ atsižvelgti į faktinius santykius, net jeigu jo aktuose apie tai neužsimenama.

Be to, daugelis konstitucinės justicijos bylų kyla iš ginčų dėl aktualiausių valstybės ir visuomenės problemų, kurias sprendžiant kaip tik ir suabejojama galiojančių teisės aktų taikymo konstitucingumu. Tad ir sprendimai konstitucinės justicijos bylose priimami, ir oficiali konstitucinė doktrina formuluojama ne bet kokių „faktų fone“, bet tokių, kurie yra *jau* plačiai aptarinėjami tarp teisininkų, žiniasklaidoje, apskritai visuomenėje.

8. Lietuvoje daugiausia konstitucinės justicijos bylų (bent pastaraisiais metais) inicijuoja ne politinio proceso dalyviai, bet teismai (bendrosios kompetencijos ir administraciniai), kurie sprenddami bylas „dėl faktų“ ir suabejoja jose taikytino teisės akto atitiktimi aukštesnės galios teisės aktams (*inter alia* Konstitucijai), šias bylas stabdo, kol Konstituciniame Teisme pagal jų prašymą bus išspręstas atitinkamas teisės klausimas. Ši tendencija išlieka (iš teismų gaunama daugiau kaip 4/5 visų prašymų). Tai, kad teismuose nagrinėjamos „bylos dėl faktų“ išauga į konstitucinės justicijos bylas, netiesiogiai provokuoja ir Konstitucinio Teismo gilinimąsi į atitinkamų baudžiamųjų, administracinių, civilinių bylų faktines aplinkybes. Aišku, Konstitucinis Teismas savo nutarimuose dažnai nė neužsimena apie tose bylose nagrinėjamas faktines situacijas, bet jis tas situacijas *žino, negali nežinoti*, juolab kad su atitinkamu prašymu Konstituciniam Teismui atsiunčiama ir sustabdytoji byla. Jeigu Konstitucinis Teismas siektų mitinio teisinio purizmo ir suvis ignoruotų konkrečią situaciją, kurioje iškilo teisės akto atitikties aukštesnės galios teisės aktui klausimas, atsakymas į teismo iškeltą teisės klausimą galėtų būti irelevantiškas pareiškėjui iškilusiai problemai. Tad Konstitucinio Teismo aktuose sprendimą pagrindžiančius argumentus stengiamasi dėstyti taip, kad teismui kilusios abejonės būtų pašalintos. Tai yra neišvengiamas „prisilietimas“ prie faktų, nebūtinai jų *tyrimas*, bet ir jis tam tikru mastu trina griežtą takoskyrą tarp teisės ir fakto konstitucinės justicijos bylose.

9. Konstitucinės justicijos bylose vis dažniau ginčijami individualūs teisės aktai, kurių atitikties aukštesnės galios teisės aktams tyrimas priklauso Konstitucinio Teismo kompetencijai vien dėl to, kad juos išleido atitinkamas subjektas – Seimas, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė. Jų „problematika“ kuo įvairiausia: Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimas konkreitiems asmenims, pareigūnų (pvz., teisėjų, Vyriausybės atstovų apskrityse) paskyrimai ir atleidimai iš pareigų, valstybės apdovanojimai konkreitiems asmenims, konkrečių nuosavybės objektų teisinis statusas, konkrečių ūkio subjektų reorganizavimas, konkrečių sklypų priskyrimas tam tikroms teritorijoms ir t. t. Tarp šiuo metu nagrinėjimo Konstituciniame Teisme laukiančių bylų nemaža būtent tokių, kurios – jeigu analogiško

turinio taikytiną aktą būtų išleidęs kitas subjektas, o ne Seimas, Respublikos Prezidentas ar Vyriausybė – spręstinių klausimų turiniu iš esmės nesiskiria nuo civilinių ar administracinių. Spręsdamas tokias bylas, Konstitucinis Teismas „neturi kur pabėgti“ nuo faktų tyrimo, nes bendrosios kompetencijos bei administraciniai teismai neturi įgaliojimų pripažinti įstatymus prieštaraujančiais Konstitucijai, o Vyriausybės nutarimus – bei Respublikos Prezidento dekretus – Konstitucijai ir (arba) įstatymams. Beje, Respublikos Prezidento aktai beveik visi yra individualūs, ne norminiai.

10. Minėta, kad teisės aktų atitiktis Konstitucijai tiriama ir pagal Konstitucijoje nustatytą priėmimo tvarką ir kad tai visuomet suponuoja faktinių procedūrų tyrimą. Šiuo atžvilgiu teisės aktų konstitucingumą pareiškėjai ginčija nedažnai. Tačiau *bet koks* ginčijamo teisės akto atitiktis Konstitucijai pagal turinį tyrimas *iš esmės* gali peraugti ir į tyrimą, ar nebuvo pažeista Konstitucijoje nustatyta teisės aktų priėmimo tvarka. Manytina, kad Konstitucinis Teismas, iš bylos medžiagos matydamas, kad, tarkime, įstatymas buvo priimtas akivaizdžiai pažeidžiant Konstitucijoje nustatytą priėmimo tvarką, to nekonstatuotų, net jeigu pareiškėjas prašo ištirti to įstatymo atitiktį Konstitucijai tik pagal turinį. Juk jeigu Konstitucinis Teismas pripažintų, kad toks įstatymas neprieštarauja Konstitucijai pagal turinį, ir nekonstatuotų, kad jis prieštarauja Konstitucijai pagal priėmimo tvarką, jis pats netiesiogiai „legalizuotų“ antikonstitucinį įstatymą. Beje, tokiu sprendimu Konstitucinis Teismas pats apsunkintų ir hipotetinės būsimos bylos, kurioje būtų ginčijama to įstatymo atitiktis Konstitucijai pagal priėmimo tvarką, sprendimą. Išorės stebėtojas galėtų daryti prielaidą, kad *bent kai kuriose* konstitucinės justicijos bylose, kuriose priimti sprendimai apskritai nutyli ginčijamo teisės akto priėmimo tvarkos problematiką, toks tyrimas vis dėlto buvo atliktas, t. y. Konstitucinis Teismas gilinasi ir į atitinkamas faktines aplinkybes.

11. Vienas iš svarbių teisės aiškinimo metodų, beje, dažnai nusveriantis verbalinį-lingvistinį, yra ginčijamo teisinio reguliavimo tikslų ir įstatymų leidėjo (ar kito teisėkūros subjekto) ketinimų išsiaiškinimas. Tai suponuoja gilinimąsi į faktinę situaciją, kurią ginčijamu teisiniu reguliavimu buvo siekiama pakeisti. Antai Konstitucinis Teismas yra suformulavęs doktriną, kad teisinio reguliavimo pakeitimus, kuriais bloginamas pensinis aprūpinimas, galima daryti (tik laikinai, tik įstatymu ir tik laikantis proporcingumo principo) tada, kai valstybėje susidaro ypatinga situacija (ekonominė krizė, gaivalinė nelaimė ir pan.) ir kai tai būtina kitų konstitucinių vertybių apsaugai, gyvybiškai svarbiems visuomenės interesams užtikrinti (2002 m. balandžio 23 d., 2002 m. lapkričio 25 d., 2003 m. liepos 4 d., 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimai). Akivaizdu, kad jeigu tokie įstatyminio reguliavimo pakeitimai, kuriais bloginamas pensinis aprūpinimas, būtų daromi, Konstitucinis Teismas turėtų gilintis į tai, ar *faktinė* situacija, kurioje jie buvo padaryti, atitinka tą, kuri apibūdinta jo doktrinoje.

12. Tai tik keli argumentai, kurie, mano manymu, parodo ir įrodo, kad konstitucinėje justicijoje faktų tyrimas nėra jokia išimtis, kita vertus, tai nėra ir Konstitucinio Teismo „pernelyg didelio aktyvizmo“ apraiška, koks nors veikimas *ultra vires*. Tezė, kad Konstitucinis Teismas neturi spręsti fakto klausimų, kad jam užtenka apsiriboti tik teisės klausimais, yra ne tik Konstitucinio Teismo paskirtį iškreipiantis stereotipas – ji yra *mitas*.

Tad cituotos Konstitucinio Teismo įstatymo 30 straipsnio nuostatos „Konstitucinis Teismas tiria ir sprendžia tik teisės klausimus“ *negalima aiškinti pažodžiui*, ši nuostata *gali ir turi būti aiškinama plečiamai*. Priešingu atveju ji pati būtų rimta kliūtis vykdyti konstitucinį teisingumą ir turėtų būti pašalinta iš teisės sistemos kaip antikonstitucinė. Vien ta aplinkybė, kad Konstitucinis Teismas šios nuostatos nėra pripažinęs prieštaraujančia Konstitucijai, įrodo, kad konstitucinėje jurisprudencijoje yra vadovaujama plečiamuoju jos aiškinimu.

Vis dėlto paminėtina, kad tokiam plečiamajam cituotos nuostatos aiškinimui skirtų eksplisicinių teiginių Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje bent kol kas nėra. Šis aiškinimas, jeigu jis kada nors

būtų eksplicitiškai išdėstyta kuriame nors Konstitucinio Teismo akte, turėtų remtis šiais pagrindiniais teiginiais, išplaukiančiais iš pačios Konstitucinio Teismo paskirties ir Konstitucijoje įtvirtintos jo kompetencijos. Pirma, minėta nuostata negali būti taikoma Konstitucijoje tiesiogiai nurodytoms išimtims (t. y. konstitucinės justicijos byloms, kuriose teikiamos išvados, ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus, ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam ir toliau eiti pareigas, ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai neprieštarauja Konstitucijai). Antra, ši nuostata negali būti taikoma teisėkūros procedūrų atitikties aukštesnės galios teisės aktams (*inter alia* Konstitucijai) tyrimui. Trečia, Konstitucinis Teismas, tiriantis ir sprendžiantis teisės klausimus, neturi imtis nagrinėti ir spręsti bylą, kuriose teisės akto atitiktis aukštesnės galios teisės aktui (*inter alia* Konstitucijai) nėra ginčijama arba kuriose ši atitiktis ginčijama remiantis vien moraliniais, politiniais, tikslingumo ar kitokiais neteisinais argumentais ir *expressis verbis* nepateikiant teisinių argumentų. Ketvirta, jeigu tiriant ginčijamo teisės akto atitiktį aukštesnės galios teisės aktui būtina ir išsiaiškinti (ištirti) atitinkamus faktus, minėta nuostata nepaneigia Konstitucinio Teismo priedermės išsiaiškinti visas – taip pat ir faktines – aplinkybes, galinčias turėti reikšmės priimamam sprendimui ir neužkerta kelio jam tirti atitinkamus faktus. Kitaip tariant, jeigu be faktų tyrimo neįmanoma išspręsti Konstitucinio Teismo jurisdikcijai priskirto teisės klausimo, Konstitucinis Teismas pagal Konstituciją *neturi teisės* jų netirti.

13. Konstitucinės kontrolės *tikslas* visuomet yra atsakymas į teisės klausimą, bet viena iš *priemonių* tam tikslui pasiekti gali, dažnai ir turi, būti atitinkamų faktų tyrimas. Šiuo atžvilgiu Konstitucinis Teismas pagal Konstituciją nėra *a priori* suvaržytas kokių nors ribų. Teisės tyrimo ir faktų tyrimo santykio atžvilgiu prašymų tyrimo ribos kiekvienoje konstitucinės justicijos byloje gali ir turi būti tokios, kad būtų galima maksimaliai aiškiai atsakyti į pareiškėjo iškeltą teisės klausimą.